

A JÓ BARÁT – KULICH GYULÁRÓL*

Naponta elmegyek a békéscsabai Iparos Tanonciskola előtt, ahová valamikor együtt jártunk. Az utókor szerény táblácskát emelt Kulich Gyulának. Az iskola falára szerelt kis márványtábla alatt az elsárgult virág néha felidézi bennem a régi emlékeket, a rég kihunytt napokat. Gondolatban megelevenedik előttem a régi Békéscsaba, és idézem emlékezetemben azt a kort, amely annyi könnyet, annyi szomorú bánatot adott mindannyiunk számára, de amelyről ma oly sokan szeretünk elfelejtkezni.

Bármilyen hőse és vértanúja is volt Kulich Gyula a magyar munkásmozgalomnak és hazánknak, ahogyan így emlékezetemben visszagondolok Reá, pontosan olyan-nak látom Öt, mint más egyszerű embert. Nem lehet elmondani róla azt, hogy már gyermekkorában látni lehetett rajta az elhivatottság szellemét. Szemében nem fénytettek a nagy eszmék lángjai, s arcának szelíd lágsága nem egy rettenthetetlen akaraterejű embert, hanem inkább egy kedvesebb, nemesebb lelket takart.

A történelemben a népek életét, forradalmát, szervezkedését nem a véletlenek szabják meg. Kulich Gyula sem véletlenül lett forradalmárrá. Világosan gondolkodó ember volt, aki felismerte a történelmi fejlődés menetét és a felismert ítélete mellett kitartott, mindenkor bátran viselte tettének és szavának minden következményeit.

Ezen írásom rövid lenne ahhoz, hogy életét és korát bemutassam. Néhány mozaikot szedtem össze, s így próbálom megismertetni.

Kulich Gyula 1914-ben született. Édesapja szabó volt, aki az első világháborúban szerzett betegségében 1923-ban hirtelen meghalt. Csak az özvegy édesanyák gyermekeik iránt érzett végtelen szeretete képes olyan hatalmas akaratereőre és tetekre, mint amilyennel nevelte özvegy Kulich Mihályné négy apró gyermekét. Gyula volt a legidősebb gyermek a családban, aki a négy polgári elvégzése után szabótanulónak ment, mert kellett odahaza a pénz.

Kulich Gyula, mint fiatal gyerek, nem hajlott a miszticizmus felé, és nem volt vallásos természetű. Öt rajongó természetszeretete sodorta a cserkészet felé. Szeretett kirándulni, erdőben, mezőn csatangolni, számára ismeretlen emberekkel találkozni. Sűrűn barangozta be a megye határát. Ilyenkor megismerkedett a dobozi, békési, újkígyósi uradalmi szellérpasztok életével, gondjaival, vágyaival. Látta a grófi kastélyok árnyékában tengődő, félrevezetett és megalázott emberek keserű sorsát, és összehasonlítást tett az övével. Ha tudat alatt is, de ezek a barangolások már megnyitották előtte az élet igazságának keresését.

Tizenhét éves lehetett, amikor Újkígyóson, egy nyári júniusi napon a kora esti órákban a templom előtt levő tér fiatal akácósában heten ütöttünk sátrat. Körülültük a kis tűzet, és énekeltünk. Szombat este lévén, az ottani gyerekek, felnőttek, más szórakozásuk híján, körülvettek bennünket, és hallgatták énekünket. Különbő tréfás szereplésekkel mosolyt derítettünk az arcokra. Egyszer azonban abbamaradt a dal és a tréfa. Ültünk a kis tűzünk körül, melynek lángja magasán csapódott fel, megvilágítva Gyula álló alakját, arcának komor vonásait. Kis szünetet tartva, elkezdte szavalni Ady Endrének a „Grófi szérű” című versét. Alighogy befejezte, néhány másodpercnyi szünet után felcsattant a taps. Valaki a hallgatóság közül elkiáltotta magát: „Hogy volt!” Mindenki tapsolt, követelt, míg Gyula újra megismételte versét. Az arcok elkomorodtak, a szemek lázasan tapadtak a szavalóra, s itták a szót, amely feléjük hangzott: elnyomott, megalázott uradalmi szellérek felé... A taps és lárma újabb embereket vonzott kis tűzünk köré. Ekkor valaki észrevétlenül hozzánk húzódtott és jóindulatúan figyelmeztetett arra, hogy csendőroket látott a közelben császkálni. A félelem megdobogtatta fiatal szívünket. Rögön a retorzióra gondoltunk. Még csak az hiányzik, hogy szüleinket kidobják munkahelyeikről. Arra már nem is gondoltunk, hogy velünk mi lenne. Gyorsan összepakoltuk sátrunkat, eloltottuk tűzünket, és sietős léptekkel a Dajka-kert irányába fordultunk s menetközben egy csendes dallal üztük el félelmünket. Ahogy távolodtunk a környékről, az éjszakában a kígyósi Weinckheim-kastély sötét sziluettje gyűlöletet ébresztett bennünk. Ezen az éjszakán szívünk mélyébe nyúltak a szegénység és az igaz haza-

* Botyánszky Pál, a Kner Nyomda igazgatója, gyermekkori jó barátja volt a munkásmozgalom békéscsabai származású mártírjának, Kulich Gyulának.

fiság gyökerei, de nem tudhattuk még azt, hogy a mellettünk menetelő Kulich Gyula vére egyszer majd pirosra festi a magyar szabadság zászlaját...

*

1940 márciusában a rendőrség nagy hajszát indított a Kommunista Párt egyre jobban kiépülő szervezetei ellen. Több száz elvtárs került az alagi csendőrség kínzókamrájába. Lebukott Kulich Gyula elvtárs is. Előzőleg, mintha érezte volna elkerülhetetlen sorsát. Észrevette, hogy napok óta kísérik, figyelik minden lépését. Eltűntette a titkos iratokat, és Schönherz Zoltánhoz eljuttatta utolsó üzenetét: „Azonnal lelépni!” Április 9-én reggel, lakásáról kijövet letartóztatták. Ekkor a letartóztatottak száma már a 350-et is túlhaladta. A politikai rendőrség adatai alapján őt tartották a mozgalom legfőbb irányítójának, és az ügy fővádlottja lett.

Letartóztatása után Budakeszi-Alagra vitték, ahol a csendőrségi laktanyában hat héten át vallatták, kegyetlenül megkínózták, de nem vallott be semmit, nem árulta el társait és a mozgalmat. Következésképpen, bátor kiállása még a porkolábjaiban is tiszteletet keltett. A letartóztatásban levő elvtársak őrzésével megbízott csendőrök között volt egy jobbérzésű tizedes, ettől tudták meg, hogy Kulich Gyula milyen állhatatosan megmaradt elvei mellett.

— Kulich Gyula, az igen — mondotta —, az egy karakán ember, azt nem lehetett megtörni!

A gerincteleneket még a csendőrség is megvetette.

Hetekig kínozták, vallatták szakadatlanul, de összeszorított fogakkal hallgattak. Az inkvizíció semmiféle fajta módszerével nem tudták vallomásra bírni. A pártra vonatkozó kérdésekre megtagadta a választ. A kínzások következtében csonttá soványodott, szemei égtek, de nem vallott, arcának biztató mosolyát, ha a folyosón valamelyik elvtárral összetalálkozott, soha nem veszítette el. A hatheti vallatás állati kegyetlenségét lelke töretlenül viselte, de fiatal teste nem bírta már a szörnyű megpróbáltatásokat. A kihallgatások befejezése után rabkórházba kellett szállítani, majd onnan felgyógyulását követően a Pest vidéki gyűjtőfogházba került, ahol két évig volt vizsgálati fogságban. A kétéves vizsgálati fogsága alatt saját ruháját hordta, melyre mindig vigyázott, mely mindig ragyogóan tiszta volt.

A szegedi Csillagbörtönből 1944 szeptemberében a felszabadító csapatok közeledtére a foglyokat Budapestre hozták, majd innen 1944 novemberében Vácra került, onnan Komáromba vitték. Innen írta utolsó üzenetét: „Remélem, hamarosan hazatérek!”

— Ha minket Magyarországról elvisznek, az azt jelenti, hogy hazánk hamarosan felszabadul — mondta csüggedő társainak örömmel és jókedvűen, akikkel együtt Németország felé vitték. 1944 végén Dachauban látták utoljára. Az utolsó találkozásukat így írja le egyik elvtársunk:

„...én egy barakkban voltam, az SS-banditák egy transzportot állítottak össze, ahogv ők mondták — munkára viszik őket. Köztük volt Kulich Gyula is. Télen, egy vékony kiskabátban, micisapkával integetett felém, mintha ezt mondta volna: »Nincs messze már a szabadság!« — és ez a kép marad meg bennem, számomra örökké.”

„A csoport tagjaiból, akik között Kulich Gyula is volt, senki nem maradt életben, elpusztították őket az SS-banditák...”

Valahol Németországban, a többi mártírral együtt jeltelen sírban pihen. Nem élhette meg mindannak beteljesedését, amiért harcolt, amiért életét áldozta: — a szabad, független, demokratikus Magyarországot.

Nem tett ő csodákat, csak önfeláldozóan, kitartóan, szerényen dolgozott, népünkért, amelyből vétetett. Nem volt szent, hanem egyszerű, húsból és vérből való ember. Nem valami természetfölötti adottság irányította tetteit: a népből merítette erejét, a párt nevelte és vezette őt — ezért lett kiváló ember, ezért tudott sokat tenni értünk. Elvhúsége és igaz hazaszeretete példaképül áll mindannyiunk előtt.

Békécsaba város magáénak vallja hős fiát!

